

«Ψυχοβιοματικές δραστηριότητες στο 87ο Διαπολιτισμικό Σχολείο Αθηνών»

*Αναστασία Βουρνά, Μαρία Ιατράκη, Ιωάννα Καρεφυλάκη,
Φανή Λαζαράκη & Κική Μπαρδάνη*

1. Εισαγωγή

Το σχολικό έτος 2011-2012, στο 87^ο Διαπολιτισμικό Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός περιείχε μια σειρά από διαθεματικές δράσεις. Υλοποιήθηκαν κυρίως στις τάξεις Α΄, Β΄, Γ΄, Ε΄ και στο ολοήμερο τμήμα. Τα θέματα των δραστηριοτήτων που αναπτύχθηκαν σχετίζονταν με το προφίλ και τη λειτουργία του παραπάνω σχολείου αλλά και με την κρίση και τις επιπτώσεις της. Μάλιστα, τόσο για τον συγκεκριμένο τύπο σχολείου όσο και για τα σχολεία όπου συναντάται η αντίστοιχη ανομοιογενής σύνθεση, είχαμε να αντιμετωπίσουμε το εξής παράδοξο: πώς επηρεάζει η κρίση έναν πληθυσμό, ο οποίος μετεγκαταστάθηκε στην Ελλάδα εξαιτίας της κρίσης;

Σε αυτήν την «κρίση μέσα στην κρίση», το σχολείο καλείται να παίξει τον σταθεροποιητικό παράγοντα και να δώσει μια κανονικότητα στη ζωή των παιδιών, συμβιβάζοντας δύο θεωρητικά ασυμβίβαστα στοιχεία: από τη μια να καλλιεργήσει και να τονώσει το αίσθημα της ομάδας σε διαφορετικούς πληθυσμούς και από την άλλη να καλλιεργήσει το αίσθημα της ατομικής διαφοροποίησης (Κανάκης 2002).

Βασικός άξονας της παραπάνω προσέγγισης είναι η βιοματική μάθηση, που αποτελεί έναν εναλλακτικό τρόπο εκπαίδευσης. Επιδιώκει την ενεργό συμμετοχή των παιδιών, θεωρώντας σημαντικές τις συναισθηματικές και διανοητικές αντιδράσεις των μαθητών, ώστε να αναπτύξει την ικανότητά τους για κριτικό αναστοχασμό (Τριλίβα & Αναγνωστοπούλου 2008).

Κεντρικό κομμάτι του εκπαιδευτικού σχεδιασμού αποτέλεσε το διαθεματικό πολιτιστικό πρόγραμμα «Το Ταξίδι». Παράλληλες δράσεις του προγράμματος: δημιουργία τάξεων υποδοχής, ενίσχυση των δεσμών σχολείου–οικογένειας, ένταξη παιδιών Ρομά, ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων μέσω θεατρικού παιχνιδιού, ενίσχυση ψυχικής ανθεκτικότητας (Χατζηχρήστου 2004), αντιμετώπιση σχολικού εκφοβισμού, άνοιγμα σχολείου σε μια ευρωπαϊκή οπτική μέσω του προγράμματος «Teachers 4 Europe». Η θεματική του *Ταξιδιού* δεν ήταν τυχαία, αλλά προϊόν κοινού τόπου αφηγήσεων και αναμνήσεων των μαθητών του σχολείου. Κατά την υλοποίηση των δράσεων, αναδύθηκαν πάγια προβλήματα που εντοπίζονται σε πολυπολιτισμικά σχολεία και αφορούν και στη δίγλωσση εκπαίδευση.

2. Επιμέρους διδακτικές δράσεις

Οι γιορτές, τόσο το παζάρι των Χριστουγέννων όσο και η γιορτή στο τέλος τους έτους που είχε και τον ομώνυμο τίτλο «Ταξίδι», αντλούσαν από καθαρά βιοματικές πρακτικές των παιδιών και στόχευαν στο επιπλέον άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία.

Κ. Μπονίδης & Β. Παπαδοπούλου (επιμ.)

Παρακάτω παρουσιάζουμε συνοπτικά τα προγράμματα:

Θέμα Πολιτιστικού Προγράμματος Ταξίδι	
Διαθεματικές έννοιες	Πεδία Σύνδεσης με το Α.Π.
Συναλλαγές Νομίσματα Εργασία-Αμοιβές Γραφήματα Κόστος ζωής	Μαθηματικά
Χώρες Μεταφορικά μέσα Προϊόντα Πλουτοπαραγωγικές πηγές Κλίμα - Μορφολογία Άνθρωποι-φυλές Κοινωνική οργάνωση Δικαιώματα-Ακτιβισμός Δημόσιοι φορείς	Γεωγραφία
Θρησκείες Έθιμα Αρχιτεκτονική (ναοί κλπ.) Τουρισμός Ιεροί τόποι, ταξίδι (Hejaz)	Ιστορία, Θρησκευτικά
Θέμα Πολιτιστικού Προγράμματος Teachers 4 europe	
Ευρωπαϊκή ένωση, κράτη, μελέτη χαρτών, αναγνώριση σημάτων οδικής κυκλοφορίας	Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Ευέλικτη Ζώνη

Ενδεικτικά σχέδια εργασίας

Υλοποίηση: 2011-202

Ταξίδι

Τάξη	Μαθησιακοί Στόχοι	Γνωστικά Αντικείμενα	Δραστηριότητες	Υλικά
A	Χρήση διαλυτικών και αντίστοιχου λεξιλογίου. Γνωριμία με τα θαλάσσια μέσα μεταφοράς και τη μορφολογία ακτών, νησιών. Δημιουργική Έκφραση. Συνεργασία	Γλώσσα (Αφετηρία: τεύχος α, βιβλίο μαθητή, σ. 36 καράβια)	Εντοπισμός καινούριου συμβόλου, φωνολογική ενημερότητα. Ασκήσεις: συμπλήρωσης, αντιστοίχισης. Εκμάθηση των ονομάτων των μέσων μαζικής μεταφοράς και περιγραφή των	Εικόνες από εγκυκλοπαίδειες Εικαστικό υλικό: φελλοί, κηρομπογιές, ακρυλικά, κτλ, η/υ

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

			ακτών και των λιμανιών	
	Επανάληψη της έννοιας του μισού	Μαθηματικά	Εξοικείωση με τον σχεδιασμό και το κόψιμο καραβιών στο μισό. Παιχνίδια ναυμαχίας. Κατασκευή μέσω μεταφοράς με τάνγκραμ (ξύλινο)	
		Μελέτη Περιβάλλοντος Ενότητα: "Ο τόπος που κατοικώ"	Γνωριμία με τη γειτονιά που μένουμε και αυτήν που αφήσαμε, ταξίδια μέσα από φωτογραφίες, χάρτες	Φωτογραφίες Χάρτες Χρήση Google Earth
		Αισθητική Αγωγή	Κατασκευή καραβιού, ζωγραφική, Τραγούδι, Δραματοποίηση μέσω της έννοιας των "γλυπτών" και των στιγμιαίων εικόνων, Χρήση του web ware psykopaint	
Γ	Ενότητα 2: ταξίδια του Ηρακλή, σσ. 32-60	Ιστορία		
	Νομίσματα και προβλήματα πρόσθεσης και αφαίρεσης, με εισαγωγή της έννοιας της απόστασης	Μαθηματικά	Γνωριμία και παιχνίδια με νομίσματα, η έννοια της ισοδυναμίας	Πλαστικά και εικονογραφημένα νομίσματα, παιχνίδια με νομίσματα σε η/υ
	Ο χάρτης. Πραγματικοί και μυθολογικοί χάρτες	Μελέτη Περιβάλλοντος	Εντοπισμός στον χάρτη των ταξιδιών του Ηρακλή	
		Αισθητική Αγωγή	Εικονογράφηση, δραματοποίηση, κατασκευή θεατρικής φιγούρας, Παρακολούθηση θεάτρου με θέμα	

Κ. Μπονίδης & Β. Παπαδοπούλου (επιμ.)

			τους άθλους του Ηρακλή.	
E	Ρωμαιοκρατία και Βυζάντιο, κεφ. 3	Ιστορία	Χάρτες σε σμίκρυνση Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και σύγχρονοι. Εντοπισμός διαφορών. Καταγραφή σημερινών χωρών που βρίσκονται στα όρια της αυτοκρατορίας. Γνωριμία της μεταβολής των πολιτισμών μέσα από τα παιχνίδια Civilization & Rome Total War	Χάρτες, Games: Civilization & Rome Total War
	Ο χάρτης	Γεωγραφία, σσ. 17-23		Google Earth Χάρτες
	Ιεροί τόποι Ισλάμ και Χριστιανισμού και εσχατολογία	Θρησκευτικά	Ομοιότητες και διαφορές θρησκευτικών ταξιδιών (Hejaz, Ιεροσόλυμα, Ρώμη)	Χάρτες
		Αισθητική Αγωγή	Εικονογραφία των ιερών τόπων	

Teachers 4 Europe

Τάξη	Μαθησιακοί Στόχοι	Γνωστικά Αντικείμενα	Δραστηριότητες	Υλικά
E	Δημιουργία και Έκφραση	Γλώσσα, Περιβάλλον, Πληροφορική, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή	Γνωριμία με τα λογισμικά Centania & Google Earth, κατασκευή σεναρίων, διαδρομών στην Ευρώπη, ανάγνωση χαρτών. Webquests	Λογισμικά: Centania & Google Earth, Inspiration, Internet, Χάρτες, Puzzle

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

3. Παράλληλες δράσεις ψυχοκοινωνικής ετοιμότητας

1.1 Αντιρατσιστικό παραμύθι

Οι δραστηριότητες που επιλέχτηκαν είχαν ως στόχο: α) να διευκολύνουν την ανάκληση στοιχείων από τις προηγούμενες εμπειρίες, ώστε να αναδεικνύεται ο ρόλος τους στην αντιμετώπιση και κατανόηση τρεχουσών καταστάσεων και β) να φωτίσουν τη σχέση των εσωτερικών ψυχολογικών διεργασιών με τους εξωτερικούς αντικειμενικούς παράγοντες σε κάθε εμπειρία. Επιπλέον, λόγω των ακραίων και δύσκολων ψυχοκοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που αντιμετωπίζουν πολλοί μαθητές, έγινε προσπάθεια μέσω των βιωματικών δραστηριοτήτων να γίνει κάποια συναισθηματική εκτόνωση των παιδιών και να επέλθει- όσο γίνεται -μια ψυχική ηρεμία.

Χαρακτηριστικά, και πολλά, είναι τα παραδείγματα μαθητών που, όταν πια νιώθουν ασφαλείς μέσα στο περιβάλλον της τάξης, αρχίζουν να μιλούν και να ζωγραφίζουν μόνοι τους τις δυσκολίες που περνούν μέχρι να έρθουν στην Ελλάδα, αλλά κι όσες αντιμετωπίζουν εδώ. Όταν οι μαθητές μας ρωτούν για τον πόλεμο, για τον αποχωρισμό, για τη μετανάστευση, για τον θάνατο, τους ζητάμε να αξιοποιήσουν τις εμπειρίες των συμμαθητών τους από το Αφγανιστάν ή την Αίγυπτο.

Ως προοργανωτής για τη δραστηριότητα χρησιμοποιήθηκε η ανάγνωση του βιβλίου: «Ο συμμαθητής μου, η συμμαθήτριά μου από την άλλη χώρα» (των Τσαλίκου και Παυλοπούλου, 2004), που αναφέρεται σε εμπειρίες προηγούμενων μαθητών του σχολείου. Ακολούθησε εκτενής συζήτηση, ανάγνωση του βιβλίου «Μπουμπού και Μπαμπαλού» -της Β. Παπαγιάννη- στην ολομέλεια των μαθητών της Α΄ και Β΄ τάξης και συζήτηση. Στο τέλος, τα παιδιά σε δύο ομάδες ζωγράρισαν τα δικά τους αποτυπώματα, που αναρτήθηκαν στους διαδρόμους του σχολείου.

Αντιρατσιστικό Παραμύθι

Τάξη	Μαθησιακοί Στόχοι	Γνωστικά Αντικείμενα	Δραστηριότητες	Υλικά
A, B τάξη	Ευαισθητοποίηση, Αναγνώριση ετερότητας, Ενσυναίσθηση του Άλλου, Αυτοαντίληψη ετερότητας- ταυτότητας, Προβληματισμός για το ποια είναι η κοινωνική χρησιμότητα της διαφορετικότητας, Ευαισθητοποίηση σε θέματα προκαταλήψεων- διακρίσεων	Γλώσσα, Ευέλικτη Ζώνη, Αισθητική Αγωγή, Μελέτη Περιβάλλοντος	Ανάγνωση αντιρατσιστικού παραμυθιού, Ψυχοδυναμικές δραστηριότητες, Ομαδικές και ατομικές συνεντεύξεις, Ζωγραφική, Παραγωγή αφίσας, Θέαση Animation με αντιρατσιστικό περιεχόμενο	Φωτογραφικό υλικό, Παραμύθια, Βιβλία, Μπογιές, Χαρτί του μέτρου, Μουσική

1.2 Το ανεμοστροβιλάκι (παραγωγή παραμυθιού από τα παιδιά)

Οι δραστηριότητες αυτές έγιναν στη Β΄ τάξη, στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης και της Γλώσσας (σε συνδυασμό με το πρόγραμμα Φιλαναγνωσία). Επιλέχτηκε η προσέγγιση της γλώσσας μέσω θεατρικού παιχνιδιού, λόγω της στόχευσης στην καλλιέργεια και των άλλων μορφών νοημοσύνης (Bualdi 1996). Για την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων χρησιμοποιήθηκαν ορισμένες εξειδικευμένες τεχνικές, όπως: βιοματικές αναπαραστάσεις και παιχνίδια, τεχνικές λόγου (ημερολόγιο, αφήγηση ιστοριών, δημιουργική γραφή), δραστηριότητες εικαστικής δημιουργίας, παιχνίδι ρόλων και θεατρική δημιουργία.

Στο τέλος, τα ίδια τα παιδιά ορμώμενα τόσο από την κεντρική θεματική «Το Ταξίδι» όσο και από τα προσωπικά τους βιώματα, έγραψαν το δικό τους παραμύθι: «Το Ανεμοστροβιλάκι». Οι μαθητές της δευτέρας το έγραψαν και της πρώτης το ζωγράφισαν. Τέλος, το δραματοποίησαν και το παρουσίασαν στην τελική γιορτή του σχολείου.

2. Κριτική αποτίμηση

Κατά την υλοποίηση των δράσεων, αναδύθηκαν πάγια προβλήματα που εντοπίζονται σε πολυπολιτισμικά σχολεία και αφορούν στη δίγλωσση εκπαίδευση. Αναφέρουμε συνοπτικά τα εξής :

Α) Στις μεγαλύτερες τάξεις οι δυσκολίες των μαθητών στην κατανόηση κειμένων ακαδημαϊκού χαρακτήρα οφείλονταν όχι μόνο στις δεδομένες κοινωνικές συνθήκες (μετανάστευση), αλλά και στην απουσία κοινών πολιτιστικών συμφραζόμενων. Για παράδειγμα, στο μάθημα της Ιστορίας νομάδες Αφγανοί είχαν δυσκολία στην κατανόηση των διοικητικών διαιρέσεων της αυτοκρατορίας, γιατί δεν είχαν αντίστοιχο λεξιλόγιο στη μητρική, λόγω απουσίας της εμπειρίας της υπαγωγής σε κάποια μορφή διοικητικής διαίρεσης.

Β) Η διπλή ημιγλωσσία εξακολουθεί να εντοπίζεται στους μαθητές που έχουν καταγωγή από τη μειονότητα της Θράκης, παρότι το συγκεκριμένο έτος λειτούργησε τάξη υποδοχής, καθώς και προγράμματα ενίσχυσης της ελληνομάθειας. Καθώς στη Θράκη λειτουργεί και σχολείο όπου επιτρέπεται η εκμάθηση της μητρικής και το πρόβλημα παραμένει (Σωτηρίου 2006), μπορούμε να αναζητήσουμε την αιτία στην κοινωνική χρήση της γλώσσας. Οι πληθυσμοί που θεωρούνται «αόρατοι» για την ελληνική κοινωνία ή όπου η ταυτότητά τους είναι θέμα συνεχούς διαπραγμάτευσης, χωρίς να επιτρέπεται η σύνθεση, δεν μπορούν να ενταχθούν και σχολικά.

Γ) Η διαφοροποίηση της διδασκαλίας, ο ψηφιακός γραμματισμός, οι βιοματικές δράσεις μπορούν να μειώσουν τις δυσκολίες της ένταξης των μαθητών στο σχολείο, όμως δεν επιλύουν το πρόβλημα. Και αυτό γιατί, παρά τις διακηρύξεις, παρά την αλλαγή του κοινωνικού τοπίου, δεν έχει θεσμοθετηθεί η δίγλωσση εκπαίδευση ούτε στα διαπολιτισμικά σχολεία, όπου (όταν δεν υπάρχει τάξη υποδοχής) τη γλωσσική ενίσχυση αναλαμβάνει η ένταξη.

Δ) Το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, και ειδικότερα στα διαπολιτισμικά σχολεία, δεν πρέπει να αφορά δράσεις στο μικροεπίπεδο της σχολικής ζωής (γιορτές, παρουσιάσεις) αλλά και στο μακροεπίπεδο (αξιοποίηση μεταναστευτικών συλλόγων, αξιοποίηση πολιτιστικού τμήματος πρεσβειών, αξιοποίηση μη κυβερνητικών οργανώσεων). Μόνο κατ' αυτόν τον τρόπο θα σταματήσουν να θεσμοθετούνται προγράμματα που στόχο έχουν την ένταξη σε μια κυρίαρχη κουλτούρα.

Βιβλιογραφία

- Brualdi, A. C. (1996). *Multiple intelligences: Gardner's theory*. ERIC Digest. Διαθέσιμο: <http://www.ericdigests.org/1998-1/multiple.htm>. Ανακτήθηκε: 17/11/2012.
- Γεωργογιάννης, Π. (2008). Διγλωσσία και δίγλωσση εκπαίδευση. *Επιστημονική σειρά: Βηματισμοί για μια αλλαγή στην εκπαίδευση*, Τόμ. 6. Πάτρα: Αυτοέκδοση.
- Δεδούλη, Μ. (2002). Βιωματική μάθηση – Δυνατότητες αξιοποίησής της στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 6, 145 – 159.
- Δημητριάδου, Κ. (2007). Η εικόνα ως συγκείμενο της γλωσσικής διδασκαλίας: Η περίπτωση των εγχειριδίων της γλώσσας για τους μουσουλμανόπαιδες της Θράκης. Στο Κ. Ντίνας & Α. Χατζηπαναγιωτίδη (Επιμ.). *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η ελληνική γλώσσα ως δεύτερη/ ξένη. Έρευνα, διδασκαλία, εκμάθηση»*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 196-223.
- Καμαρινού, Δ. (1998). *Βιωματική μάθηση στο σχολείο*. Αθήνα: Paper graph.
- Κανάκης, Ν. Ι. (2002). Οι σκοποί της διδασκαλίας σε μια ανοικτή κοινωνία και εναλλακτικές μορφές μάθησης. Στο Σ. Μπουζάκης (Επιμ.). *Πρακτικά 20^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Συγκριτικής Παιδαγωγικής «Η παιδεία στην αυγή του 20ου αιώνα»*, Εργαστήριο Ιστορικού Αρχείου Νεοελληνικής και Διεθνούς Εκπαίδευσης. Διαθέσιμο: <http://www.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio2/praktika/kanakis.htm>. Ανακτήθηκε: 15/11/2012.
- Μοσχονάς, Σ. (2003). Πριν από τη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Στο: Δ. Θεοφανοπούλου - Κοντού, Χ. Λασκαράτου, Μ. Σηφιανού, Μ. Γεωργιαφέντης & Β. Σπυρόπουλος (Επιμ.). *Σύγχρονες τάσεις στην ελληνική γλωσσολογία. Μελέτες αφιερωμένες στην Ειρήνη Φιλιππάκη-Warburton*. Αθήνα: Πατάκης, 87-107.
- Μοσχονάς, Σ. (2004). *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων 2002-2004: Δράση "Γραμματική και διδασκαλία"*. Αθήνα. Διαθέσιμο: <http://www2.media.uoa.gr/language/info.php>. Ανακτήθηκε: 15/11/2012.
- Παπαγιάννη, Β. *Η Μπουμπού και η Μπαμπαλού*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β. Διαθέσιμο: http://www.mikrosanagnostis.gr/library/pageflip_babalu/Default.html. Ανακτήθηκε: 15/11/2012.
- Παπαδοπούλου, Δ., Zmijanjac, K. & Αγαθοπούλου, Ε. (2010). Απόκτηση της συμφωνίας ουσιαστικού επιθέτου ως Γ2: Συγκριτική μελέτη δύο διδακτικών παρεμβάσεων. Στο *Πρακτικά 30^{ης} Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ. «Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα»*. Διαθέσιμο: www.enl.auth.gr/staff/agathopoulou/papa_ks_agatho_amgl30_draft.pdf. Ανακτήθηκε: 15/11/2012, 487-502.
- Παπαναούμ, Ζ. (Επιμ.) (2008). *Πρακτικά Ημερίδας «Διδασκαλία & μάθηση στο πολυπολιτισμικό σχολείο, διδακτικές προσεγγίσεις & εκπαιδευτικό υλικό»*. Διαθέσιμο: http://www.diapolis.auth.gr/diapolis_files/drasi9/ypodراسi9.2b/2vathmia/eppas/Διδακτική%20υλικό%20διαπολιτισμικής.pdf. Ανακτήθηκε: 15/11/2012.
- Σωτηρίου, Κ. (2006). *Η εκπαίδευση της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης: Τα προβλήματα του θεσμικού πλαισίου και οι πρόσφατες διοικητικές παρεμβάσεις*.

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, Τμήμα Γενικής Διοίκησης, ΙΖ
Εκπαιδευτική Σειρά, 43-53. Διαθέσιμο:
www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/17/2/969.pdf. Ανακτήθηκε:
10/12/2012.

- Τριλίβα, Σ. & Αναγνωστοπούλου, Τ. (2008). *Βιωματική μάθηση: ένας πρακτικός οδηγός για εκπαιδευτικούς και ψυχολόγους*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
- Τσαλίκογλου, Φ. & Παυλοπούλου, Ι. (Επιμ.) (2004). *Ο συμμαθητής, η συμμαθήτριά μου από την άλλη χώρα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Χατζηχρήστου, Χ. (2004). *Κοινωνική και συναισθηματική αγωγή στο σχολείο. Πρόγραμμα προαγωγής της ψυχικής υγείας και της μάθησης*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δάρδανος.
- Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (2012). *Τα προσδιοριστικά του ονόματος της νέας ελληνικής—περιγραφική-συγκριτική και διδακτική προσέγγιση*. Διαθέσιμο: <http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/245>. Ανακτήθηκε: 15/11/2012.